

Glazbena djelatnost Josipa Andrića

U motelu Ristovači u blizini Bača u Vojvodini održan je 30. i 31. kolovoza 1969. godine simpozij o životu i radu dr Josipa Andrića; književnika, publiciste, skladatelja i muzikologa, dugogodišnjeg urednika svih izdanja Hrvatskog književnog društva Svetog Ćirila i Metoda. Tom prilikom u selu Plavni otkriveno je spomen poprsje ovom poznatom skladatelju, rad subotičkog akademskog kipara Neste Orčića. U simpoziju učestvovao je znatan broj predavača koji su osvijetlili Andrićevo životno djelo sa svih strana njegovog rada. U nešto skraćenom obliku »Sveta Cecilija« objavljuje prikaz s tog simpozija o Andrićevoj glazbenoj djelatnosti.

Josip Andrić rodio se 14. ožujka 1894. god. u bačkom selu BUKINU, Šaregrad sa srijemске strane Dunava a Bukin s bačke strane, dva su bliska sela koja su među sobom uvijek bila u prometnoj i gospodarskoj vezi svojih stanovnika. Bukinski Šokci ženili su se sa Šaregračankama, a Bukinske Šokice udavale su se za Šaregrađane. Tako je i baka dr Andrića bila Šaregrađanka. Kad mu je kao petogodišnjem dječaku umrla majka Eva rođ. Fabry iz Plavne sela nasuprot Vukovara, brinula se za nj neko vrijeme njegova tetka Reza Maričić iz Šaregrada — majka našeg poznatog glumca Josipa Maričića. Kasnije se preselio u Morović kraj Sida u Srijemu u kojem je proveo mladost do završetka Osnovne škole. 1. rujna 1905. godine upisuje ga otac u Gimnaziju u Slavonskoj Požegi. Već u drugom razredu otkrio je njegov glazbeni talenat prof. Rikard Krestin . . . U ono vrijeme bio je zborovođa đakčkog tamburaškog zbora požeške gimnazije »BISERNICA« — đak Dragan Korenić koji ga je uveo u tamburaški zbor. Tambura je bila prvo glazbalo koje mu je otac još kao morovičkom pučkoškolcu kupio 1903. godine u Sremskoj Mitrovici, dakle iste godine kada je u Sisku počeo izlaziti časopis »TAMBURICA«.

U proljeće 1909. godine za vrijeme jednog tamburaškog pokusa mali je Andrić prišao zborovodi Koreniću, pružio mu note svoje prve skladbe zamilivši ga da se to odsvira. Kada je ta mala skladba, koju je nazvao »Proletna pjesma«, bila izvedena, drugovi se odobravajući zagledaše u četvrtoškolca, biserničara koji se usuđuje već i komponirati. Tri godine nakon toga članovi tamburaškog zbora BISERNICA, birajući sebi za slijedeću školsku godinu svog novog dirigenta — pošto je dosadašnji, đak Korenić, prešao na zagrebačku gimnaziju — izaberu na tu dužnost 15-godišnjeg učenika Josipa Andrića . . . Tako je mladi skladatelj došao do prvog jednodušnog priznanja.

Za vrijeme školskih praznika komponirao je u Moroviću koračnicu »Na Sokolovac« sjećajući se mnogih šetnji na to požeško brdo, a u rujnu, početkom nove školske godine, kao mladi dirigent skladao je skladbu »U Jagodnjaku« . . . Te dvije skladbe zajedno s onom prvom — »Proletnom pjesmom« čine ciklus prvih Andrićevih kompozicija, kojima je dao zajednički naslov »POD POŽEŠKIM BRDIMA« i označio ih kao svoj opus 1.

Bačka sela Bukin i Plavna iz kojih je po ocu i majci potekao, srijemsko selo Šaregrad odakle je jedna grana njegovih predaka i u kojem je kao dje-

čak boravio, drugo srijemsko selo Morović u kojem je završio osnovnu školu te Slavonska Požega gdje je kao gimnazijalac stekao svoje izobrazbe, pa i glazbene — su područja odakle je dr Andrić udisao narodni glazbeni duh kojim diše sva njegova glazba, a to je duh slavonsko-srijemsko-bačke narodne glazbe.

Slavonija, Srijem, Baranja i Bačka jedno su glazbeno područje u našoj narodnoj glazbi. To je područje istih melodija, istih ritmova, istog izražaja, područje s kojeg je tambura postala naše glavno i općenito narodno glazbalo.

Bačka, zapremajući geografski sjeveroistok tog područja, ističe se posebno etničkom šarolikošću koja začudo nije bitno utjecala na glazbenu fizionomiju pojedinih etničkih skupina.

Šokački elemenat je onaj koji je jedna od najstarijih živih spona između sva četiri sastavna dijela toga područja. Glazba tog šokačkog elementa jedna je od najznačajnijih kulturnih tradicija koja je ondje do danas sačuvana. Šokački glazbeni folklor sačuvan je sa svojim specifičnim karakteristikama kao osobnost u velikom bogatstvu cjelokupnog našeg narodnog glazbenog blaga.

Dok je glazbeni folklor slavonskih, srijemskih pa i baranjskih Šokaca sabiran, zapisivan i proučavan u našoj melografiji, glazbeni folklor bačkih Šokaca ostao je po strani — nezapažen, nezapisivan i neproučavan. A nije mnogo bolje bilo niti s bunjevačkim glazbenim folklorom koji se u Bačkoj nadovezuje na šokački.

Osnivač Jugoslavenske muzikologije Osječanin Franjo Ksaver Kuhač, koji je prvi sabirao i proučavao narodne melodije svih južnih Slavena, zalazio je i u Bačku. U njegovim poznatim zbirkama među dvije tisuće južno-slavenskih narodnih melodija ima 47 pjesama i iz Bačke. Poslije Kuhača nije više nitko sistematski posvećivao pažnju šokačkom glazbenom folkloru u Bačkoj.

Dr Josip Andrić potaknut od Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu, poslije drugog svjetskog rata, da kao rođeni Bačvanin sistematski sabere narodne melodije bačkih Šokaca i Bunjevacu, popunio je prazninu koja je postojala u našoj melografiji. Od 1947. godine obavljao je taj posao pa je za nepunih 12. godina sabrao i zapisao oko 1.300 narodnih melodija iz svih bačkih mjesta u kojima žive Šokci i Bunjevci. Od toga broja otpada oko 900 zapisa iz sela bačkih Šokaca, a ostali su iz bunjevačkih mjesta.

Počeo je sa Plavnom — rodnom selom svoje majke. To selo ima svoju izrazitu folklornu fizionomiju sa svim elementima šokačkog narodnog života i u ikavskom govoru, u pjesmi i plesu, narodnoj nošnji i u narodnim običajima. Nivelizacijom, koju provodi civilizacija, ti su folklorni elementi potiskivani, njih pomalo nestaje, ali jezgra je još uvijek, ondje i neće još dugo odumrijeti. To se posebno očituje u velikom glazbenom blagu koje je baš u samoj Plavni dotkora Andrić otkrio. Jer, od 900 narodnih melodija, koje je zapisao među bačkim Šokcima, 280 ih je iz same Plavne. U cijeloj našoj zemlji nema valjda nekoliko sela u kojima je zapisan tako velik broj narodnih melodija. Tridesetak pjevača i pjevačica, većinom starijih osoba, pjevalo je u Plavni pjesme za te tolike Andrićeve zapise. Najstarije pjevačice bile su Kata Vinković, Manda Marijanov, Ivka Bartulov i Kata Somborac, a najstariji pjevači Marin Bartulov i Miša Pinter.

U Požeškoj dolini dr Andrić zapisuje također oko 350 narodnih melodija. Većina njih ugledala je svjetlost dana ove godine u Andrićevoj zbirci narodnih pjesama iz Požeške doline.

Osim toga dr Andrić zapisao je u Slavoniji oko 210 narodnih melodija, pripremio zbirku od 120 narodnih pjesama s otoka Hvara i 20 narodnih pjesama iz Zrinja, Turopolja i karlovačkog kraja, zapisanih 1951. godine. U rukopisu mu je i zbirka od 25 narodnih pjesama slovačkih Hrvata iz 1943. godine.

Duh narodnog glazbenog folkloru slavonsko-srijemsko-bačkog tipa produhovljuje gotovo sva njegova djela, a do danas je on svakako skladatelj koji je dušu tambure najbolje poznao i u svojim skladbama za tambure najvjernije iznio. Vođen tim duhom Andrić je stvorio u razdoblju 1912. i 1956. godine 125 novih kola i 82 pjesme na vlastite i narodne tekstove kako je narod Slavonije, Srijema i Bačke stvarao svoja kola i pjesme stoljećima . . . Slušajući te Andrićeve pjesme i kola mnogi neće vjerovati da to nisu prave narodne pjesme i kola. Navodim za primjer da je Andrićeva pjesma »KUPI DIKO CIGLICE« ušla u zbirku narodnih pjesama jednog priznatog našeg melografa kao narodna pjesma iz Hrvatske . . .

Nikad nitko nije glazbom uzveličao slavonska, srijemska i bačka sela tako kao što je dr Andrić to učinio svojim novim kolima od kojih je svako za sebe posebno karakteristično.

Jedna zbirka njegovih kola obuhvaća oko 25 raznih kola kojima je autor dao naslove raznih mjesta Bačke, svoga rodnog kraja, kao: BUKINSKO KOLO, pa PLAVANJSKO, MONOŠTORSKO, BODANSKO, SOMBORSKO, SUBOTIČKO, NOVOSADANSKO KOLO i tako redom. Zatim slijedi zbirka od 25 kola s imenima raznih mjesta Srijema — kraja skladateljeve mladosti . . . Tu su opet u prvom redu ŠARENOGRADSKO i MOROVIČKO KOLO, pa onda se nižu redom ŠIDSKO, ILOČKO, MITROVAČKO, TOVARNIČKO, VUKOVAČKO . . . itd. te zbirka kola raznih mjesta Slavonije u koju je uvrstio OSJEČKO, POŽEŠKO, BRODSKO, VALPOVAČKO, DONJOMIHOVAČKO, VIROVITIČKO, ROKOVAČKO i još neka kola . . . Osim toga Andrić je skladao veći broj drugih kola kojima je dao razne idilične nazive kao na primjer: KOLO NA RASKRŠĆU, KOLO POD LIPOM, KOLO U ŠLJIVIKU, KOLO KRAJ BUNARA, KOLO NA LEDINI, zatim nazive po raznim vrstama rada kao RADNIČKO KOLO, UČITELJSKO KOLO, LADJARSKO KOLO, ŽETELAČKO KOLO, PUDARSKO KOLO itd. Neka od tih kola građena su u malom obliku, većina ih je u širem obliku nego prava narodna, a ima ih i takovih, koje je skladatelj razvio i u koncertni oblik. Ovdje ne ubrajamo njegovih 16 simfonijskih u širinu razvijenih plesova koji nose nazive po raznim našim krajevima kao SLAVONSKI PLES, SRIJEMSKI PLES i ŠIJAČKI PLES opus 140., BARANJSKI PLES, ZAGORSKI PLES i MEĐUMURSKI PLES opus 141., PRIMORSKI PLES i HVARSKI PLES opus 142., BUNJEVAČKI PLES, ŠOKAČKI PLES i BAČKI PLES opus 143., te BOSANSKI PLES i HERCEGOVAČKI PLES opus 144. U ovaj ciklus svrstani su i GRADIŠĆANSKI PLES, PLES SLOVAČKIH HRVATA te PLES MORAVSKIH HRVATA opus 145 . . . Ove plesove komponirao je dr Andrić između 1947. i 1950. godine Instrumentirani su za razne sastave: simfonijski orkestar, mali orkestar, gudački orkestar, tamburaški orkestar, violinu i klavir i klavir solo . . .

Još kao mladić tražio je Josip Andrić umjetničke tragove u tamburaškoj glazbi i počeo se za taj smjer boriti pisanjem u sisačkoj TAMBURICI i isticanjem posebnog značenja Canićevih skladbi za tamburaški orkestar. Pošavši njegovim primjerom stao je odlučno na stanovište da svaki instrumenat umjetnički vrijedi toliko koliko ima za nj dobre izvorne literature. Uz to je počeo sve više skladati u Canićevom smjeru, pa je tako između 1910. i 1918. godine nastao niz

tamburaških skladbi koje su ga dovele do stvaranja »MOROVIČKE SUITE« opus 2. (1919. g.), »VEČERNJE RAPSODIJE« opus 23 (1911. g.), suite BALKANSKA ZORA opus 19. (1912. g.), idilične rapsodije »NA BUNARU« (1914. g.), SRIJEMSKJE RAPSODIJE opus 37 (1914. g.), PASTORALNOG PENTAGRAMA opus 49. (1917—1956. g.) i suite »S PROZORA MOJE MLADOSTI« opus 46 (1918. g.) Nekako u to vrijeme, tačnije rečeno između 1914. i 1916. godine, Andrić uči privatno glazbu u Pragu, budući da mu otac nije dozvolio upis na konzervatorij. Sveučilišne nauke završava u Pragu, Zagrebu i Innsbrucku.

Prvi svjetski rat zaustavio je tamburašku glazbu u razvoju, pa je tako i Andrićevo stvaranje na tamburaškom polju jenjalo.

Kada je 1936. godine u Zagrebu pokrenut časopis »HRVATSKA TAMBURICA«, njegov urednik Vjekoslav MUTAK stao je otkrivati i na novi rad pozivati tamburaške skladatelje koji su bili zanijemili. Josip Canić je već bio umro, a Vinko Vodopivec, Roko Šimunaci, Kamilo Kolb, Zlatko Špoljar, dr Josip Andrić, Slavko Janković, Boris Krnić, Josip Stojanović i još mnogi drugi skladatelji mogu baš revnom uredniku »Hrvatske tamburice« zahvaliti što ih je opet privukao stvaranju novih skladbi za tamburaške orkestre.

Godine 1937. osniva se u Osijeku — gradu PAJE KOLARIĆA — HRVATSKI TAMBURAŠKI SAVEZ u kojem je ANDRIĆ vršio dužnost potpredsjednika a kasnije i predsjednika. U spomen osnutka Saveza komponirao je i predigru-koračnicu RASPJEVANOM SLAVONIJOM . . . Riječju i perom širio je misao o potrebi sve umjetničkijeg afirmiranja tamburaške glazbe. Ideal jedne tamburaške filharmonije, orkestra, koji bi izvodio tamburaška djela simfonijskog karaktera, lebdio mu je stalno pred očima, te je o tome stvarao i iznosio planove. Zagrebački tamburaški orkestar »ZAJC« priklanjao se sve više u njegovom radu Andrićevim idejama koje su probile i u tadanji Hrvatski tamburaški savez i na koncertni podij i na zagrebačku Radio stanicu. Trebalo je samo stvarati djela koja su tim idejama odgovarala . . . Tako se rodila 1939. godine i Andrićeva BAČKA SIMFONIJE opus 76. rađena posve u klasičnom simfonijskom obliku: I stavak u sonatnoj formi, u kojem prikazuje rodni dom i rodno selo na širokoj bačkoj ravnici, II stavak u širokoj trodjelnoj formi je elegija o majčinom grobu nad kojim se razliježe pjesma o Bačkoj, treći stavak scherzo — plesnog karaktera u kojem opisuje radost bačkog sela, dok četvrti stavak u formi ronda iznosi pred slušaoca dušu bačkih salaša, sela i gradova — i završava himnom radosti. Prvo skiciranje BAČKE SIMFONIJE započeo je dr Andrić u lipnju 1933. godine, i to najprije drugog stavka. Tek u jesen 1939. godine započeo je skladanjem I stavka kojega je završio 18. veljače 1940. Već u travnju iste godine izveden je na koncertu Hrvatskog tamburaškog orkestra »Zajc« u Hrvatskom glazbenom zavodu u Zagrebu. Uspjeh I stavka kod publike i kritike doveo je do odluke da tamburaški orkestar »Zajc« u proljeće iduće godine izvede prvi puta cijelu »BAČKU SIMFONIJE«. Tri stavka već su bila uvježbana, a kod završetka IV stavka prekinuo ga je rat tako da je ova Andrićeva simfonijeta doživjela svoju prizvedbu godine 1947. po Tamburaškom orkestru Radio Zagreba, a pod ravnanjem Josipa Stojanovića.

Uz »BAČKU SIMFONIJE« spomenimo još njegovu »SRIJEMSKU SIMFONIJE« opus 100., »MALU SEOSKU SIMFONIJE« opus 109 (iz 1946. g.) i »RADNIČKU SIMFONIJE« . . .

(slijedi nastavak)